

Глиняна Катерина Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІНОЗЕМНИМИ ГРОМАДЯНАМИ В УКРАЇНІ

Новий етап розвитку державної політики в сфері захисту прав дітей започатковано указом Президента України «Про затвердження національної стратегії в сфері прав людини» від 2015 року, яким затверджено нові стратегічні цілі на наступні роки в сфері забезпечення прав дитини, а саме: створення сприятливого середовища для виховання, навчання, розвитку дитини та ефективної системи забезпечення реалізації прав., вдосконалення державного механізму забезпечення прав дитини, окреслено головні очікувані результати, що мають бути покладені в основу діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади суспільства в цілому. Крім того новим кроком, при визначенні проблемних питань щодо захисту прав дітей стала постанова Кабінету Міністрів України у 2017 році «Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року», яка була прийнята у зв'язку із закінченням у 2016 році дії Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року, для забезпечення послідовності реалізації положень Конвенції ООН про права дитини та удосконалення державної системи забезпечення прав дитини. Кабінет міністрів України за поданням міністерства соціальної політики, як є координатором питань з захисту прав дітей, затверджує конкретні заходи на кожний рік. Метою даного заходів є створення цілісної системи захисту прав дітей в Україні та виконання Україною міжнародних зобов'язань визначених Генеральною асамблеєю ООН в інтересах дітей. Реалізація конкретних заходів передбачених законом дозволяє зокрема: дітям сиротам та дітям позбавленим батьківського піклування реалізувати право на виховання шляхом усиновлення, у тому числі усиновлення іноземними громадянами: влаштування під опіку в прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу; дітям інвалідам реалізувати право на освіту, незалежно від стану здоров'я та місця виховання, дітям які живуть з ВІЛ доступ до діагностики, лікування, догляду та підтримки; знизити рівень смертності дітей віком до 5 років, в першу чергу зменшення смертності дітей через недогляд батьків та недбале батьківство, тощо.

При цьому, одним з пріоритетних заходів щодо забезпечення прав та законних інтересів дитини є усиновлення. Усиновлення дитини провадиться у її

найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Незважаючи на те, що усиновлення дітей в Україні громадянами даної країни є пріоритетним, завжди актуальним залишається питання усиновлення дітей з українським громадянством іноземцями.

Останніми роками дедалі поширюється практика усиновлення іноземними громадянами дітей з України та відповідно зростає їх кількість. Так, у 1998 році громадянами іноземних держав усиновлено 606 українських дітей, у 1999 р. – 1140; у 2000 р. – 2141. Найбільше наших дітей вивезено у зв'язку з усиновленням до Італії, США, Іспанії, Ізраїль [1, с. 168]. За даними відділу міжнародного усиновлення Консульської служби Державного департаменту США, в 2002 році посольством США в Києві було видано 1106 віз для дітей, усиновлених американськими громадянами. Україна посіла 5-е місце за кількістю виданих віз для дітей, усиновлених американцями. Якщо порівняти кількість віз, виданих згаданим відділом у 1998 р. – загалом 180, – то можна з упевненістю констатувати, що Україна стала для громадян США чи не основною країною-донором дітей, що надають для усиновлення [2, с. 38]. Також необхідно відзначити, що з 2012 року перевага стати прийомними іноземними батьками є у громадян країн, які уклали міжнародні договори з Україною про усиновлення дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Основні ідеї усиновлення як однієї з форм захисту прав дітей було встановлено Конвенцією ООН про права дитини 1989 року, яка набрала чинності для України 27 вересня 1991 року [3, с. 35-34], Декларацією ООН 1986 року про соціальні правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання і їх усиновлення на національному та міжнародному рівні [4, с. 54-59]; Гаазькою конвенцією 1965 року про юрисдикцію, застосовуване право визнання рішень про усиновлення [5, с. 669-674], Гаазькою конвенцією 1993 року про захист дітей і співробітництво щодо іноземного усиновлення [6, с. 712-721], але Україна не є учасницею останніх двох конвенцій. Важливе значення мають Директиви для практики національного і міждержавного усиновлення і піклування в прийомній сім'ї та Європейська конвенція про усиновлення, прийнята 24 квітня 1967 року. У підготовці Директив взяли участь понад 200 практичних працівників, експертів, співробітників державних служб з 30 країн світу. Вони направлені на поліпшення якості роботи співробітників органів влади, інших компетентних органів (організацій), зайнятих процедурою міжнародного усиновлення.

Внутрішньою нормативною базою України в цій сфері є Конституція, глава 18 Сімейного кодексу, глава 5 розділу IV Цивільного процесуального кодексу, закон України «Про охорону дитинства», Порядок ведення обліку

дітей, які можуть бути усиновлені, осіб, які бажають усиновити дитину, та здійснення нагляду за дотриманням прав дітей після усиновлення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2003 р. № 1377, Постанова Кабінету Міністрів України про утворення Державного департаменту захисту прав дітей та усиновлення від 25 березня 2006 р. № 367, Перелік захворювань, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків їх перебування на обліку в Державному Департаменті захисту прав дітей та усиновлення при Міністерстві соціальної політики України від 21 січня 2002 р. № 16, та в інших нормативно-правових актах. Також Україна ратифікувала Конвенцію про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах (між країнами СНД), міжнародні договори про надання правової допомоги у цивільних, сімейних і кримінальних справах з рядом держав.

На жаль, законодавство України не містить критеріїв оцінки можливості бути усиновлювачами для іноземних громадян, на них поширюються загальні вимоги ст.211 Сімейного кодексу України до усиновлювачів. Відповідно до підпункту 1 п.10 Постанови Кабміну України від 28.08.2003 р. №1377 «Про затвердження Порядку ведення обліку дітей, які можуть бути усиновлені, осіб, які бажають усиновити дитину, та здійснення нагляду за дотриманням прав дітей після усиновлення», іноземці, які бажають усиновити дитину в Україні, повинні подати до Центру з усиновлення та суду «висновок, виданий компетентним органом держави проживання, що підтверджує їх можливість бути усиновлювачами...». Аналогічне положення міститься в п.3 ст.252 ЦПК. Ця норма фактично перекладає обов'язок оцінки придатності подружжя чи особи до усиновлення з компетентних органів в Україні на компетентні органи країни проживання кандидата в усиновлювачі.

Таким чином, можна дійти висновку, що в нашій державі концепція усиновлення як форма захисту дитинства ще не утвердилася у суспільній свідомості, усиновлення продовжує розглядатися як фікція біологічного батьківства. Це призвело до того, що у нас фактично відсутній належний механізм оцінки психологічної придатності усиновлювачів до усиновлення. Натомість у тих країнах, громадяни яких усиновлюють найбільшу кількість дітей з України (США, Італія та Франція), переорієнтація усиновлення на захист дитинства призвела до встановлення жорсткого механізму відбору усиновлювачів, який передбачає оцінку їхніх фізичних, психічних та емоційних здібностей бути батьками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корнієнко Р.О. Судовий порядок захисту прав українських дітей у процесі усиновлення іноземцями // Актуальні проблеми політики. – 2002. – № 13-14. – с. 168.
2. Реліч В. Деякі аспекти усиновлення українських дітей громадянами США // Юридичний журнал. – № 4. – с. 38.
3. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 5. – с. 35-54.
4. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 5. – с. 54-59.
5. Международное частное право / Сборник документов. – М., 1997. – с. 669-674.
6. Международное частное право / Сборник документов. – М., 1997. – с. 712-721.

Калітенко Оксана Михайлівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРО ЗМІНИ, ЩО ГРЯДУТЬ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ (В СВІТЛІ ГРОМАДСЬКИХ ОБГОВОРЕНЬ)

Серед суб'єктів сімейних правовідносин законодавство традиційно виділяє батьків та дітей, як найбільш поширену групу суб'єктів. Так людина може мати дитину, але при цьому не бути учасником шлюбних правовідносин. Практика свідчить, що саме між батьками та дітьми виникає найбільша кількість правовідносин як особистого немайнового, так і майнового характеру.

Традиційно в науці сімейного права виділяють окремий вид сімейних правовідносин – майнові правовідносини батьків та дітей. Всі вони, як правило, поділяються на дві групи: 1) майнові правовідносини з приводу майна батьків та дітей; 2) майнові аліментні правовідносини, або правовідносини щодо утримання. Перший вид правовідносин – ті, що виникають між батьками та дітьми стосовно належного їм майна. Такі правовідносини зазвичай класифікують в залежності від джерела набуття майна. До них відносять правовідносини щодо майна: 1) набутого батьками і призначеного для потреб усієї сім'ї; 2) набутого за рахунок спільної праці чи спільних коштів батьків і дітей; 3) майна, що набувається самими неповнолітніми на різних правових підставах.